

7-14-2012

Περί γενέσεως

Louis Althusser

Meletis Lamprou

Recommended Citation

Althusser, Louis and Lamprou, Meletis (2012) "Περί γενέσεως," *Décalages*: Vol. 1: Iss. 2, Article 14.

Περί γενέσεως

Λουί Αλτουσέρ

Μετάφραση: Μελέτης Λάμπρου

[Meletis Lamprou]

Θα ήθελα να διευκρινίσω ένα σημείο, το οποίο οπωσδήποτε δεν ήταν αρκετά ξεκάθαρο στην επιστολή μου.

Στο σχήμα της «θεωρίας της συνάντησης» ή της θεωρίας της «σύζευξης», η οποία προορίζεται να αντικαταστήσει την (θρησκευτική) ιδεολογική κατηγορία της γενέσεως, υπάρχει περιθώριο για αυτό που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε γραμμικές γενεαλογίες¹.

Για να επανέλθουμε λοιπόν στο παράδειγμα της λογικής της συγκρότησης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής στο *Κεφάλαιο*:

1/ Τα στοιχεία, τα οποία ορίζονται από τον Μαρξ, «συνδυάζονται», ή καλύτερα θα έλεγα «συζεύγνυνται» (για να μεταφράσω τον όρο *Verbindung*), καθώς «δένουν» [*reunant*] σε μια νέα δομή. Αυτή η δομή δεν μπορεί να νοηθεί, κατά την βίαιη ανάδυσή της, ως αποτέλεσμα μιας γενεαλογικής σχέσης, αλλά ως αποτέλεσμα μιας σύζευξης. Αυτή η νέα Λογική δεν έχει τίποτα κοινό με τη γραμμική αιτιότητα της γενεαλογικής σχέσης, ούτε με την εγγελιανή «διαλεκτική» αιτιότητα, η οποία το μόνο που κάνει είναι να διατυπώνει μεγαλόφωνα αυτό που εμπεριέχει σιωπηρά η λογική της γραμμικής αιτιότητας.

2/ Ωστόσο, κάθε ένα από τα στοιχεία που συνδυάζονται στη νέα δομή (στην προκειμένη περίπτωση, το συσσωρευμένο χρηματικό κεφάλαιο, η «ελεύθερη» εργατική δύναμη, –δηλαδή, η εργατική δύναμη απογυμνωμένη από τα μέσα παραγωγής–, οι τεχνολογικές καινοτομίες) συνιστά από μόνο του, ως τέτοιο, ένα προϊόν, ένα αποτέλεσμα.

Το σημαντικό στην παρουσίαση του Μαρξ είναι ότι τα τρία αυτά στοιχεία δεν είναι σύγχρονα προϊόντα της ίδιας και της αυτής κατάστασης. Με άλλα λόγια, ο φεουδαρχικός τρόπος παραγωγής δεν γεννά από μόνος του, και μέσω μιας θεόπεμπτης σκοπιμότητας, ταυτόχρονα τα τρία στοιχεία που είναι απαραίτητα για να «δέσει» η νέα δομή. Κάθε ένα από αυτά τα στοιχεία έχει τη δική του «ιστορία» ή τη δική του γενεαλογία (για να επιστρέψουμε σε μια ιδέα του Νίτσε που ο Μπαλιμπάρ μετά χαράς είχε χρησιμοποιήσει για τον σκοπό αυτό): οι τρεις γενεαλογίες είναι σχετικά ανεξάρτητες. Ακόμη καθώς βλέπουμε και ο Μαρξ καταδεικνύει ότι ένα και το αυτό στοιχείο (η «ελεύθερη» εργατική δύναμη) μπορεί να παραχθεί ως αποτέλεσμα εντελώς διαφορετικών γενεαλογιών.

Συνεπώς οι γενεαλογίες των τριών στοιχείων είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους, και ανεξάρτητες (στη συνύπαρξή τους, στη συνύπαρξη των αντίστοιχων αποτελεσμάτων τους) από την υφιστάμενη δομή (τον φεουδαρχικό τρόπο παραγωγής). Αυτό αποκλείει κάθε δυνατότητα αναβίωσης του μύθου της γενέσεως.

¹ Όλες οι υπογραμμίσεις του κειμένου ανήκουν στο ίδιο τον Αλτουσέρ [Σ.τ.Μ]

ο φεουδαρχικός τρόπος παραγωγής δεν είναι ο «προπάτορας» του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, υπό την έννοια ότι ο τελευταίος οφείλει να εμπεριέχεται «εν σπέρματι» στον πρώτο.

3/ Με δεδομένα τα παραπάνω, απομένει να συλλάβουμε τους τύπους της αιτιότητας που μπορούν, όσον αφορά αυτά τα στοιχεία (και εν γένει όσον αφορά τη γενεαλογία κάθε στοιχείου), να παρέμβουν προκειμένου να γίνει αντιληπτή η παραγωγή αυτών των στοιχείων, ακριβώς ως στοιχείων που εισέρχονται σε μια σύζευξη που θα «δέσει» σε μια νέα δομή.

Θα πρέπει κατά τη γνώμη μου να ξεχωρίσουμε σε αυτό το σημείο δύο διακριτούς τύπους αιτιότητας:

α. Η δομική αιτιότητα: ένα στοιχείο μπορεί να παραχθεί ως δομικό αποτέλεσμα. Η δομική αιτιότητα είναι η ύστατη αιτιότητα κάθε αποτελέσματος.

Τι δηλώνει η έννοια της δομικής αιτιότητας; Δηλώνει (σε αδρές γραμμές) ότι ένα αποτέλεσμα B (που λογίζεται ως στοιχείο) δεν είναι το αποτέλεσμα ενός αίτιου A (ενός άλλου στοιχείου), αλλά το αποτέλεσμα του στοιχείου A, στο βαθμό που αυτό το στοιχείο A είναι ενταγμένο στις σχέσεις που συγκροτούν τη δομή μέσα στην οποία το A εναποτίθεται/βρίσκεται. Αυτό με απλά λόγια σημαίνει ότι για να κατανοήσουμε την παραγωγή του αποτελέσματος B, δεν αρκεί να στοχαστούμε το αίτιο A (που προηγείται αμέσως ή σχετίζεται εμφανώς με το αποτέλεσμα B) μεμονωμένα, αλλά να αναλογιστούμε το αίτιο A ως στοιχείο μιας δομής, στην οποία καταλαμβάνει μια θέση, οπότε και ως υποβαλλόμενο σε σχέσεις, σε συγκεκριμένες δομικές σχέσεις που προσδιορίζουν την εν λόγω δομή. Μια στοιχειώδης μορφή δομικής αιτιότητας εμφανίζεται λόγου χάριν στη σύγχρονη φυσική, η οποία εισάγει την έννοια του πεδίου, βάζοντας στο παιχνίδι αυτό που μπορούμε να ονομάσουμε αιτιότητα πεδίου. Στην περίπτωση των κοινωνικών επιστημών, αν ακολουθήσουμε τη σκέψη του Μαρξ, δεν μπορούμε να κατανοήσουμε ένα οικονομικό αποτέλεσμα σε σχέση με ένα και μόνο αίτιο, αλλά σε σχέση με την οικονομική δομή (που ορίζεται ως η συνάρθρωση των παραγωγικών δυνάμεων και των παραγωγικών σχέσεων). Μπορούμε να εικάσουμε ότι ομοίως στη [ψυχ]ανάλυση το τάδε αποτέλεσμα (το τάδε σύμπτωμα) δεν είναι κατανοητό παρά μόνο ως αποτέλεσμα της δομής του ασυνειδήτου. Δεν είναι το τάδε ή το δείνα συμβάν, αυτό ή το άλλο στοιχείο A που παρήγαγε το στοιχείο B, αλλά η καθορισμένη δομή του ασυνειδήτου του υποκειμένου που ακριβώς παράγει το αποτέλεσμα B.

β. Ο νόμος αυτός φαίνεται να είναι γενικός. Αλλά η δομική αιτιότητα προσδιορίζει, –ακριβώς ως δομική, άρα ως δομικό αποτέλεσμα–, ζώνες ή αυστηρά προσδιορισμένες και οριοθετημένες ακολουθίες, στις οποίες η δομική αιτιότητα επιτελείται με τη μορφή της γραμμικής αιτιότητας. Αυτό συμβαίνει για παράδειγμα στην παραγωγική διαδικασία. Η γραμμική μηχανική αιτιότητα (έστω και αν ενδύεται πολύπλοκες μορφές, όπως οι μηχανές, οι μορφές αυτές παραμένουν μηχανικές, ήτοι γραμμικές, ακόμη και στα αποτελέσματα feed-back και σε άλλα αποτελέσματα κυβερνητικής) εμπλέκεται, κατά τρόπο αυτόνομο και αποκλειστικό, μέσα σε ένα καθορισμένο πεδίο, αυτό της παραγωγής προϊόντων στην παραγωγική διαδικασία. Για να καρφώσουμε ένα καρφί, το χτυπάμε με το σφυρί στο κεφάλι· για να οργώσουμε ένα χωράφι, ασκούμε δυνάμεις στο άροτρο που με την σειρά του ενεργεί επί της γης κλπ. Αυτή η γραμμική-μηχανική αιτιότητα (την οποία ο Σαρτρ αποκαλεί «αναλυτικό λόγο»... αλλά προσοχή, αυτό που ο Σαρτρ αποκαλεί διαλεκτικό λόγο είναι, παρά τα όσα λέει, μονάχα μια σύνθετη μορφή αναλυτικού

λόγου, είναι απλά αναλυτικός λόγος) λειτουργεί στη συνέχεια με το να παράγει ίδια αποτελέσματα μέσω επανάληψης και συσσώρευσης. Αυτό το βρίσκουμε στον Χέγκελ, όταν κάνει λόγο για ποσοτική συσσώρευση ή για λογική της κατανόησης. Ο Χέγκελ προσπάθησε να στοχαστεί ακριβώς τα δομικά αποτελέσματα μέσω ενός «ποιοτικού άλματος»· προσπάθησε δηλαδή να περάσει από τη γραμμική στη δομική αιτιότητα, εκμαιεύοντας τη δεύτερη από την πρώτη (και αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η «διαλεκτική» του εξακολουθεί να εγκλωβίζεται σε εμπειρικές κατηγορίες της μηχανικής και γραμμικής αντίληψης παρά τη δήλωσή του περί υπέρβασής τους· μιας και η έννοια της «υπέρβασης» –Aufhebung– είναι η έννοια που, ενάντια στην θέλησή του, ομολογεί και αναγνωρίζει αυτή την αιχμαλωσία). Υπάρχουν έτσι ολόκληρες ακολουθίες, πάντα προσδιορισμένες βέβαια σε αυστηρά όρια και παγιωμένες από τη δομική αιτιότητα, που υπόκεινται στο αυτόνομο παίγνιο της αναλυτικής ή γραμμικής αιτιότητας (ή μεταβατικής αιτιότητας). Αυτό φαίνεται ξεκάθαρα σε ορισμένες ακολουθίες των οικονομικών, πολιτικών και ιδεολογικών φαινομένων. Μπορούμε να το δούμε επίσης στην ψυχανάλυση (σε ορισμένες ακολουθίες, για παράδειγμα, που ανήκουν σε δευτερεύουσες διεργασίες. Μου φαίνεται ότι οι λεγόμενοι «δευτερεύοντες σχηματισμοί», όπως οι μηχανισμοί άμυνας, σχετίζονται με αυτό).

Στο παράδειγμα μας με τα τρία στοιχεία, η συσσώρευση του χρηματικού κεφαλαίου συμπεριλαμβάνει σε μεγάλο βαθμό αυτόν τον μηχανισμό, και το ίδιο ισχύει και για ορισμένες παραγωγικές ακολουθίες άλλων στοιχείων.

Αλλά σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, τα όρια και το «παίγνιο» της μηχανικής αιτιότητας καθώς και ο τύπος του αντικειμένου που παράγει, καθορίζονται σε τελική ανάλυση από τη δομική αιτιότητα. Μπορούμε να κάνουμε ένα ακόμη βήμα, και να πούμε ότι παρατηρούνται (μηχανικά) αποτελέσματα συσσώρευσης σε δομικά αποτελέσματα (όπως αναφέρει ο Μαρξ: η ύπαρξη της «ελεύθερης εργατικής δύναμης» είναι το αποτέλεσμα πολλών διαφορετικών και ανεξάρτητων διαδικασιών, των οποίων τα αποτελέσματα συναθροίζονται και ενδυναμώνονται στην συνάθροισή τους), αλλά αυτά τα αποτελέσματα, στα οποία καθιερώνεται το παίγνιο της μηχανικής αιτιότητας, συνιστούν, αν τα δούμε μεμονωμένα, δομικά αποτελέσματα.

Δεν θα επεκταθώ άλλο. Ήθελα μόνο να επισημάνω την αρχή αυτής της διπλής αιτιότητας και της διάρθρωσής της, όπου η δομική αιτιότητα είναι καθοριστική επί της γραμμικής αιτιότητας.

22 Σεπτεμβρίου 1966